

ANLAM KONUSUNDA İKİ KOLOKYUMDAN NOTLAR

Doç. Dr. Sündüz ÖZTÜRK KASAR
Yıldız Teknik Üniversitesi

Abstract

In the year of 2005, two seminars about the notion of meaning took place in France, both on June. During the first one, the notion of meaning is studied concerning technical, literary and simultaneous translation. The second one was about the creation of the meaning and its process; two subjects highly related to linguistics and psychology. This article – in which we tried to give some information about these two seminars – is, by nature, informative.

1) Paris Sorbonne Nouvelle Üniversitesi'nde “Çeviride Anlam”, 2-3 Haziran 2005

Geçtiğimiz yıl Haziran ayında Fransa'da “Anlam” Üzerine iki kolokyum düzenlendi. İlki, 2-3 Haziran 2005 tarihlerinde, Paris III Sorbonne Nouvelle Üniversitesi bünyesinde Mütercim-Tercümanlık Eğitimi veren Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs (ESIT) adlı Yüksek Öğretim Kurumu tarafından düzenlenen “Le sens en traduction / Çeviride Anlam” konulu uluslararası kolokyumdu. Kolokyumda çeviri eyleminin en temel sorunu olan anlam kavramı hem teknik çeviri, hem yazınsal çeviri hem de konferans çevirmenliğini kapsayacak biçimde çeşitli yönlerden ele alındı.

Kolokyumun ilk oturumunda söz alan, Paris III Sorbonne Nouvelle Üniversitesi Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs adlı Yüksek Öğretim Kurumu'nun Müdürü Prof. Dr. Fortunato Israel “anlamın değişkenliği” karşısında çevirmenin konumunu ele aldı ve çeviri olgusunu ünlü İtalyan Göstergibilimci Umberto Eco'nun kavramlarıyla açıklamaya çalıştı.

Eco'ya göre, "örnek okur" olması beklenen yazınsal çevirmen anlamı biçimlendiren üç ayrı niyetle karşı karşıya kalır. Bunlar yazarın niyeti, metnin niyeti ve okurun niyetidir. İsrail, anlam oluşumu açısından kaygan bir zemin üstünde çalışmak durumunda kalan yazınsal çevirmenin kendi öznelliğinin de anlam oluşumunun bir bileşeni olduğunu belirtti.

İkinci oturumda bildiri sunan, Montreal Üniversitesi Dilbilim ve Çeviri Bölümü öğretim üyelerinden Pof. Dr.Jeanne Dancette, çeviri olgusunu davranış nörolojisi açısından ele aldı ve çeviri metninin oluşumu öncesindeki çeviri sürecini irdelemeye yöneldi. Bu süreçte oluşan müsveddelerin, karalamaların ve videoyla kayıt edilebilecek çevirmen tutumlarının çevirinin aşamaları hakkında önemli bilgiler verdiğini belirten Dancette, bu amaçla oluşturulmuş olan Translog adlı yazılımdan da söz etti ve anlamın nöroloji bilimleri açısından bir araştırma nesnesi oluşturup oluşturamayacağını sorguladı. Beynin karmaşıklığını, dilin karmaşıklığını, düşüncenin bireyselliğini vurgulayan araştırmacı metin oluşumu öncesindeki anlamı araştırmanın bizi "spekülatif nöroloji" olarak adlandırılabilir bir alana götürüp götürmeyeceğini konusuna dikkat çekmek istedi.

Aynı oturumda söz alan, Paris III Sorbonne Nouvelle Üniversitesi Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs adlı Yüksek Öğretim Kurumu öğretim üyelerinden Colette Laplace "Anlam mı Niyet mi?" başlığını taşıyan sunuşundan Yorumlayıcı Anlam Kuramı çerçevesinde 'niyet' kavramının sorgulanmamış olduğunu anımsattıktan sonra bir felsefe kavramı olarak yönelmişlik 'entansiyonalite' kavramını çeviri olgusu açısından irdelemeye çalıştı.

Paris X Nanterre Üniversitesi'nden dünyaca ünlü çeviribilimci Jean-René Ladmiral de, çevirmenin anlam sorunlarını çözecek bilim dalını pratiğe yönelik fenomenolojik bir anlambilim olacağını belirtti ve çeviribilimi aksiyomlardan kurtarmak gerektiğini vurguladı.

Kolokyumun ikinci gününde, sabah oturumları dört paralel oturum biçiminde dört ayrı alanın anlam sorunlarını incelemeye ayrılmıştı.

Bu oturumlardan birincisi, tıp, hukuk, uluslararası hukuk, teknik metinler, Avrupa Birliği metinleri gibi çeşitli uzmanlık alanlarında yapılan çevirilerde anlam olgusuna yönelikti.

İkincisi oturumdaysa "yazınsal yapıtta anlamın oluştuğu yer" sorgulanmıştı. Bu oturumda yer alan "Yazınsal Çeviride Anlam Arayışına

Göstergebilimsel Katkı” başlığını taşıyan bildirimde çeviri olgusuna disiplinlerarası bir bakış getirmeye çalışarak temel sorunsalı “anlam oluşumunu çözümlmek” olan göstergebilimin çeviri alanına katkılarını irdelemeye yöneldim. Yazınsal yapıtta anlamın oluştuğu yerin söylem olduğunu belirterek söylem oluşumunun, dolayısıyla da söylem çözümlemesinin çevirmen için taşıdığı önemi vurgulamaya çalıştım. Sunduğum inceleme, çevirinin ilk aşaması olan yorum ve anlam arayışı sürecinde göstergebilimin sağladığı çözümlme yönteminin yazınsal çeviride kaliteyi nasıl arttırabileceğini bir örnek betik üzerinde işleyen bir çalışmaydı.

Üçüncü oturum, konferans çevirmenliğinde anlamı yakalama konusunu incelemekteydi.

Dördüncü paralel oturumsa, niyet, dile getirmek istenen ve anlam arasındaki ilişkileri konu ediniyordu.

İkinci günün sondan bir önceki oturumunda, Paris VIII Üniversitesi’nden Prof. Dr. Henri Meshonnic dilin anlamını sorguladı ve dilin anlamdan sese, yapıttan yaşama uzanan bir süreklilik olduğunu belirtti. Eski ve Yeni Ahid’in çevirilerindeki ritm sorunlarının anlamdan bağımsız olmadığını vurgulayan Meschonnic “düşüncenin ağızda oluştuğunu” ifade etti.

Son oturumda, aynı günün sabahında gerçekleşen paralel dört oturumun başkanları kendi oturumlarında sunulan bildirimleri değerlendirdiler. Ardından, Paris III Sorbonne Nouvelle Üniversitesi Ecole Supérieure d’Interprètes et de Traducteurs adlı Yüksek Öğretim Kurumu’nun Eski Başkanı emekli öğretim üyesi ve Yorumlayıcı Anlam Kuramı’nın oluşturucularından Marianne Lederer kolokyumda sunulan çalışmaların bir sentezini yaparak kolokyumu kapattı.

2) Montpellier III Paul Valéry Üniversitesi’nde “Dil bilimlerinde ve ruhbilimde anlamın oluşumu”, 9-10 Haziran 2005

Anlam konusundaki ikinci akademik etkinlik, 9-10 Haziran 2005 tarihlerinde Fransa’nın Montpellier kentindeki Montpellier III Paul Valéry Üniversitesi’nde gerçekleşen “La Construction du sens en sciences du langage et en psychologie / Dil bilimlerinde ve Ruhbilimde Anlamın Oluşumu” konulu uluslararası kolokyumdu. Kolokyumda, dil olgusunun en temel bileşenlerinden biri olan anlam oluşumu süreci hem dil bilimlerini hem de ruhbilimi kapsayacak biçimde çeşitli yönlerden ele alındı.

Kolokyumda dil bilimleri açısından önemli bir gelişme sergilendi ve “anlam üretiminin dilsel kuramını” yapmayı hedefleyen praxématique adlı yeni bir dil bilim alanı tanıtıldı. Bu etkinlikte, “devingen anlam oluşumu” çalışmalarını yürüten üç ayrı araştırma laboratuvarını (Dipralang, LaMéCo, Praxiling) elde ettiği sonuçlar tartışmaya açıldı.

Bu çalışmalara göre, *praxématique* dilbilim idealist ve yapısalcı dilbilim akımlarıyla çelişen gerçekçi ve antropolojik bir yaklaşım getirmektedir. Bu anlayış üç ayrı temele oturmaktadır:

1. Fransız dilbilimci Gustave Guillaume'un dilbilim anlayışı
2. Tarihsel maddeciliğe dayanan bir deneysellik
3. Freud, Lacan gibi ruhçözümcülerin çizgisinde öznenin dikkate alınması.

Praxématique kuramı çerçevesinde anlam oluşumu iki düzeyde gerçekleşir:

1. Belli bir bellekle yüklü bir söylem biriminin söylem içinde yer alması
2. Belli bir bildirişim durumuyla “çerçevelenen” bir söylemin “sahneye konması”

Bu dilbilim anlayışına göre, anlam durağan bir olgu değildir; devingen bir süreç sonucunda oluşur. Bir başka deyişle, sözcükler (ya da *praxèmes*) anlamlı değildirler ancak anlam üretirler. Konferansta bildiri sunan araştırmacılarından Richard Arnaud *praxématique* dilbilimin çıkış noktasında Emile Benveniste'in sözceleme dilbiliminin de bulunduğunu vurgulamaya özen gösterdi.. 20. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa dilbilimine damgasını vuran ve Ferdinand de Saussure'le başlayan yapısalcı anlayışın yön değiştirmesinde en büyük etkiyi sağlamış olan Benveniste'in dilbilime katmış olduğu *özne* ve *söylem* kavramlarının *praxématique* dilbilimin anahtar kavramlarını oluşturduğu izleyicilerin dikkatinden kaçmamıştı zaten.

Bu kolokyumda sunduğum “Sens et intentionnalité en traduction / Çeviride Anlam ve Yönelmişlik başlığını taşıyan bildirimde, anlam oluşumunda yönelimin önemini göstergebilim açısından sorgulamaya çalıştım. Yazınsal çeviri kapsamında ele aldığım anlam kavramının, her ne kadar birçok bilim alanının anahtar kavramı olarak karşımıza çıksa da, bilimsel bir inceleme nesnesi olmadan önce, yaşantımızın ayrılmaz bir parçası olduğunu çünkü “her türlü insan etkinliğini yönelmişlik olarak temellendirdiğini” vurgulamaya

çalıştım. Bildirimde, yönelim ve yönelmişlik kavramlarını bir arada ele alarak yazınsal metin çerçevesinde yazarın yöneliminin yanı sıra metin içi sözcüleyenlerin yönelimini de sorguladım ve bunların nasıl bir söylemsel düzenleme içinde ortaya çıkabileceklerini ve anlam oluşumunda nasıl bir rol oynayabileceklerini irdelemeye çalıştım.

Sonuç olarak, hoş bir rastlantı sonucu birbiri ardına düzenlenen ve içerik açısından birbirini bütünleyen bu iki kolokyumda anlam konusu hemen her açıdan ele alındı ve çok çeşitli dil kullanımı alanlarında karşımıza çıkabilecek anlam sorunları ortaya kondu. Her ne kadar sorunların çözümüne yönelik çalışmalar ve getirilen öneriler anlam sorunlarını tümüyle çözmekten henüz uzak olsa da, gerek dilbilim ve çeviribilim gerekse ruhbilim alanlarında umut verici gelişmeler kaydedilmektedir.